

СЕКЦІЯ 6.

ТРУДОВЕ ПРАВО ТА ПРАВО СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ: ПРОБЛЕМИ ТЕОРІЇ Й ПРАКТИКИ

Чанишева Галія Інсафівна

Національний університет «Одеська юридична академія»,
декан соціально-правового факультету,
доктор юридичних наук, професор

ПРАВОВИЙ СТАТУС ОРГАНІВ СОЦІАЛЬНОГО ДІАЛОГУ У СФЕРІ ПРАЦІ

Першими органами соціального партнерства в Україні були координаційні комітети сприяння зайнятості населення, створені відповідно до Закону України «Про зайнятість населення» від 1 березня 1991 року. Указом Президента України від 8 лютого 1993 року було створено Національну раду соціального партнерства, яка стала першим спеціалізованим органом соціального партнерства на національному рівні. Відповідно до п.1 Положення про Національну раду соціального партнерства, затвердженого Указом Президента України від 23 квітня 1993 року № 151/93, Національна рада була постійно діючим консультативно-дорадчим органом при Президентові України, який утворювався з представників Кабінету Міністрів України, об'єднань підприємців та професійних спілок (далі – Сторони) для узгодженого вирішення питань, що виникали у соціально-трудої сфері.

На галузевому рівні могли створюватися постійно діючі органи – галузеві ради соціального партнерства, до складу яких входили на паритетних засадах представники кожної із сторін соціального партнерства, які об'єдналися на галузевому рівні. На територіальному рівні сторонами соціального партнерства передбачалося створення постійно діючих органів – територіальних рад соціального партнерства.

Одним з основних завдань Національної ради було узгодження шляхом тристоронніх консультацій позицій Сторін у соціально-трудої сфері з метою забезпечення поєднання інтересів держави, власників і працівників підприємств, установ та організацій, а також пошук компромісів між соціальними

партнерами для запобігання конфліктам (п. 4 Положення про Національну раду соціального партнерства).

Указом Президента України «Про розвиток соціального діалогу в Україні» від 29 грудня 2005 року Національну раду соціально-партнерства було ліквідовано, передбачено створення Національної тристоронньої соціально-економічної ради та затверджено Положення про неї. Національна тристороння соціально-економічна рада була консультативно-дорадчим органом при Президентові України, що утворювався з представників Кабінету Міністрів України, всеукраїнських профспілок та їх об'єднань, всеукраїнських об'єднань організацій роботодавців, що були суб'єктами Генеральної угоди. Співголовами Національної ради стали представники від Кабінету Міністрів України, всеукраїнських професійних спілок та їх об'єднань, всеукраїнських об'єднань організацій роботодавців. На галузевому та регіональному рівнях на паритетній основі були сформовані тристоронні допоміжні органи з соціально-економічних питань для погодженого вирішення питань, що виникали у соціально-економічній сфері, стосувалися прав та інтересів працівників і роботодавців.

Після прийняття Закону України «Про соціальний діалог в Україні» Указом Президента України «Про Національну тристоронню соціально-економічну раду» від 2 квітня 2011 року було утворено Національну тристоронню соціально-економічну раду як постійно діючий орган та ліквідовано Національну тристоронню соціально-економічну раду, створену Указом Президента України від 29 грудня 2005 року «Про розвиток соціального діалогу в Україні».

У цей час правовий статус органів соціального діалогу закріплений Законом України «Про соціальний діалог в Україні». Відповідно до ст. 9 Закону для ведення соціального діалогу на національному та територіальному рівнях з рівного числа представників сторін соціального діалогу відповідного рівня у порядку, визначеному статтями 11 та 17 цього Закону, утворюються Національна тристороння соціально-економічна рада та територіальні тристоронні соціально-економічні ради.

Згідно з частиною першою ст. 11 Закону України «Про соціальний діалог в Україні» Національна тристороння соціально-економічна рада – постійно діючий орган, що утворюється Президентом України для ведення соціального діалогу.

До основних завдань Національної ради належать:

1) вироблення консолідованої позиції сторін соціального діалогу щодо стратегії економічного і соціального розвитку України та шляхів вирішення існуючих проблем у цій сфері;

2) підготовка та надання узгоджених рекомендацій і пропозицій Президентові України, Верховній Раді України та Кабінету Міністрів України з питань формування і реалізації державної

економічної та соціальної політики, регулювання трудових, економічних, соціальних відносин.

За ініціативою сторін можуть утворюватися галузеві (міжгалузеві) тристоронні або двосторонні соціально-економічні ради та інші тристоронні органи соціального діалогу (комітети, комісії тощо).

На локальному рівні для ведення колективних переговорів з укладення колективних договорів стороною працівників (суб'єктами якої є первинні профспілкові організації, а в разі їх відсутності – вільно обрані представники (представник) працівників) та стороною роботодавця (суб'єктами якої є роботодавець та/або уповноважені представники роботодавця) утворюється двостороння робоча комісія відповідно до закону.

Тристоронні або двосторонні органи соціального діалогу утворюються за спільним рішенням сторін відповідного рівня за ініціативою будь-якої сторони соціального діалогу відповідного рівня.

Після прийняття сторонами рішення про утворення тристороннього або двостороннього органу соціального діалогу та його кількісний склад кожна сторона соціального діалогу самостійно призначає (делегує) для участі в його роботі своїх повноважних представників.

Повноваження та організація роботи тристоронніх або двосторонніх органів соціального діалогу регулюються Законом України «Про соціальний діалог в Україні», іншими нормативно-правовими актами, статутами, положеннями та регламентами, що затверджуються цими органами. Так, у ст. 11 Закону передбачено порядок створення та склад Національної тристоронньої соціально-економічної ради, а у ст. 12 – її завдання, функції та повноваження. Організація діяльності Національної ради регулюється ст. 13 Закону, а порядок її роботи – Регламентом Національної тристоронньої соціально-економічної ради, затвердженим рішенням Національної ради на засіданні 20 лютого 2012 року.

Галузева (міжгалузєва) рада діє відповідно до Закону України «Про соціальний діалог в Україні» (ст.ст. 15, 16) та положення, затвердженого відповідним центральним органом виконавчої влади за поданням сторін соціального діалогу. Президією Національної тристоронньої соціально-економічної бази 29 березня 2012 року затверджено Типове положення про галузеву (міжгалузєву) тристоронню або двосторонню соціально-економічну базу.

Територіальна рада діє відповідно до ст. 18 Закону України «Про соціальний діалог в Україні» та положення, затвердженого відповідно Радою міністрів Автономної Республіки Крим, обласними, Київською та Севастопольською міськими державними адміністраціями за поданням сторін на основі Типового

положення про територіальну тристоронню соціально-економічну раду, затвердженого на засіданні Національної ради 20 лютого 2012 року.

До спеціалізованих органів соціального діалогу також слід віднести органи соціального діалогу у сфері зайнятості, створення яких передбачено ст. 19 Закону України «Про зайнятість населення» від 5 липня 2012 року. Відповідно до частини першої зазначеної статті для підготовки погоджених рішень щодо здійснення політики зайнятості можуть створюватися координаційні комітети сприяння зайнятості, ради з професійної орієнтації та інші органи соціального діалогу.

Порядок формування органів соціального діалогу у сфері зайнятості, повноваження та організація їх роботи визначаються відповідно до ст. 9 Закону України «Про соціальний діалог в Україні».

Таким чином, органи соціального діалогу у сфері праці можна визначити як постійно діючі або тимчасові тристоронні чи двосторонні органи, які утворюються на паритетних засадах сторонами соціального діалогу для його здійснення на національному, галузевому, територіальному і локальному рівнях.

Рішення, прийняті тристоронніми або двосторонніми органами соціального діалогу в межах їх повноважень, є обов'язковими для розгляду органами державної влади та органами місцевого самоврядування, профспілками та їх об'єднаннями, організаціями роботодавців та їх об'єднаннями відповідного рівня.

Крім зазначених вище спеціалізованих органів соціального діалогу, в літературі виділяються органи, що сприяють соціальному діалогу. До таких віднесено Національну службу посередництва і примирення (М.В. Сорочишин).

Тристоронні органи соціального діалогу створені у більшості європейських країн. У Болгарії на національному рівні діє Національна рада з трьохсторонньої співпраці. Тристороннім органом соціального діалогу на національному рівні в Румунії є Економічна та соціальна рада. Законом Румунії «Про соціальний діалог» від 10 травня 2011 року передбачено також створення територіальних органів соціального діалогу.

На відміну від законодавства України, у багатьох європейських країнах правовий статус органів соціального діалогу закріплений у трудових кодексах. Наприклад, відповідно до ст. 44 Трудового кодексу Литовської Республіки систему соціального партнерства складають: 1) Тристороння рада Литовської Республіки; 2) інші тристоронні та двосторонні ради (комісії, комітети), що створюються у встановленому законами або колективними договорами порядку. Згідно з частиною першою ст. 45 за домовленістю соціальних партнерів Тристороння рада Литовської Республіки створюється із рівного числа рівноправних членів: представників

центральных (республіканських) професійних спілок, організацій роботодавців і Уряду. Функції, права, порядок створення, організації Тристоронньої ради встановлюються Положенням про Тристоронню раду.

У чинному КЗпП України правовий статус органів соціального діалогу не передбачений. Цю прогалину не усунуто й у проекті Трудового кодексу України. Незважаючи на включення до законопроекту Книги шостої «Колективні трудові відносини», у ст. 335 цієї Книги закріплено тільки поняття соціального діалогу. Окремо зазначається у ст. 335, що соціальний діалог здійснюється у порядку, встановленому законом. Таким чином, в основному кодифікованому законодавчому акті органи соціального діалогу як суб'єкти колективних трудових відносин не передбачені, що викликає заперечення.

Лагутіна Ірина Вікторівна

Національний університет «Одеська юридична академія»,
доктор юридичних наук, доцент,
завідувач кафедри трудового права і права соціального забезпечення

ФАКТИЧНИЙ ДОПУСК ПРАЦІВНИКА ДО РОБОТИ БЕЗ ОФОРМЛЕННЯ ТРУДОВОГО ДОГОВОРУ ЯК ОДИН ІЗ НАЙПОШИРЕНИХ ВИДІВ ПРАВОПОРУШЕННЯ ТРУДОВОГО ЗАКОНОДАВСТВА

Одним з основних напрямків діяльності органів нагляду і контролю є проведення перевірок щодо додержання трудового законодавства.

Тактика перевірок досить різноманітна і залежить від ряду обставин і чинників: 1) характеру отриманого сигналу про правопорушення; 2) виду інформаційного джерела; 3) статусу піднаглядних об'єкта; 4) обсягу інформаційних даних, які належить піддати дослідженню і оцінці.

Найбільш ефективні ті перевірки, в основі яких – поєднання аналізу статистичної інформації, публікацій в засобах масової інформації, звернень і заяв громадян та юридичних осіб, матеріалів перевірок та ін.

За результатами перевірок спеціалізовані органи вживають конкретних заходів: надають обов'язкові для виконання приписи про усунення порушень; складають у випадках, передбачених законодавством, протоколи про адміністративні правопорушення, а також розглядають справи про адміністративні правопорушення та накладають адміністративні стягнення згідно із законодав-